

Грінченко Борис Дмитрович 1863—1910

Біографія

Видатний український письменник і вчений, критик, мовознавець, освітній і громадський діяч Б.Д. Грінченко народився 9 грудня 1863 р. на хуторі Вільховий Яр на Харківщині, тепер Сумської області у родині відставного офіцера із збіднілих дворян. Сім'я володіла 19 десятинами землі, переважно лісу, та водяним млином. Батько добре знав українську мову, але спілкувався нею тільки з селянами, дома ж розмовляли тільки російською. Але хлопчик змалку любляв слухати мелодичну, поетично-лагідну рідну мову. Грамоті він навчився в сім'ї і досить рано — перечитав все, що було в батьківській бібліотеці і під впливом прочитаного почав писати вірші.

У 1874 р. поступив до Харківської реальної школи. В цей час формується суспільно-політична позиція Б. Грінченка-юнака, його тяжіння до революційного народництва. Варто згадати, що Харків був одним з найбільших центрів антицаристської діяльності народників.

Саме тоді, під впливом "Кобзаря" він починає збирати та записувати почуті пісні, легенди, казки та ін. фольклорні матеріали. "Першими вчителями літературними" Б. Грінченко називає В. Скотта, Д. Байрона, В. Гюго, О. Пушкіна, М. Некрасова, О. Кольцова. Саме вони сприяли формуванню вольового характеру письменника.

29 грудня 1879 р. 16-річного юнака було заарештовано за "чтение и распространение" забороненої книжки С. Подолинського "Парова машина". Як наслідок, йому було заборонено навчатись в вищих учбових закладах.

Після року заслання на батьківському хуторі Б. Грінченко повертається до Харкова в пошуках роботи. У невимовно скрутних матеріальних умовах, заробляючи репетиторством, він наполегливо працює над собою, готуючись до екстернату у Харківському університеті.

У 1881 р. Б. Грінченко успішно склав екзамен. Народницькі ідеї полонили душу юного поета і педагога, і він із запалом кинувся у вир громадських справ, продовжуючи вперто вдосконалювати свої знання з історії рідного краю, мови, культури.

Одержавши право працювати в школі, Б. Грінченко прагнув свої знання використати на освітній ниві за зразками народної педагогіки та світової науки про виховання. Але дійсність внесла свої корективи.

Молодого вчителя посилають на роботу у відстале село, в якому живуть російські переселенці. Ця школа у Введенському запам'яталась назавжди, але не розчарувала його віри у значення учителя в суспільстві.

У 1883 році, після літніх курсів вчителів він одержав посаду у селі Олексіївці Зміївського повіту. У Змієві на вчительських курсах Борис Грінченко познайомився із молодою вчителькою Марією Миколаївною Гладиліною. Ця зустріч у його житті була найважливішою. Щирі задушевні розмови, спільні інтереси, листування зблизило їх так що вони називали одне одного лише по-родинному: "Сестро Марусю", "Брате Борисе". На початку 1884 р. він одружується з Марією Миколаївною, яка стала йому вірним другом і соратником у всіх справах, а згодом —

письменницею і перекладачем.

У 1887 р. молоде подружжя Грінченків приїздить до с. Олексіївка Слов'яносербського повіту Катеринославської губернії (нині Луганської області). Відома освітня діячка і письменниця Х.Д. Алчевська відкрила народну школу у маєтку свого чоловіка. Христина Данилівна була незадоволена навчальним процесом і розшукувала справжніх ентузіастів освіти. У Харкові М. Лободовський і В. Мова порадили запросити у школу Бориса Дмитровича. Завдяки старанням Алчевських тут був створений справжній райський куточок, у якому влітку любила відпочивати не тільки родина Алчевських, а й гості.

У селі Олексіївці Борис Грінченко з дружиною повністю присвятили себе навчально-виховній роботі. Христина Данилівна була задоволена самовідданими вчителями, надіючись на них, і тому без тривоги виїжджала у Харків, де знаходився великий будинок Алчевських, а також у Москву чи Петербург. Борис Дмитрович був задоволений, що управителька школи не втручалася в навчально-трудова процес. Вона ж була задоволена, що її школа є однією з кращих в окрузі. Шість років перебування на Луганщині стали дуже плідними для подружжя Грінченків.

У Чернігові у 1894 році Грінченко влаштувався на посаду ділознавця оціночної комісії. Служба у земстві все ж таки давала шматок хліба. Але за доносом Котляревського Бориса Дмитровича було звільнено. Чернігівське жандармське управління сповіщає департамент поліції про утворення в Чернігові таємного антиурядового політичного гуртка, до складу якого входить М. Коцюбинський, його дружина, Б. Грінченко, І. Шраг та інші.

Після звільнення із Земської управи Грінченка родина опинилася в скрутному матеріальному становищі. Через деякий час друзі допомогли влаштуватися йому у Чернігівському музеї української старожитності завзятого колекціонера Василя Тарновського. Музей на той час був одним з найбагатших зібрань з історії, мистецтва, літератури, етнографії та археологічних знахідок на Україні. Дружина Пантелеймона Куліша Ганна Барвінок передала сюди все, що було пов'язане з іменем Куліша. Тільки експонатів за іменем Тараса Шевченка нараховувалось 758.

Борис Грінченко з властивою йому працьовитістю взявся за діло. Разом з Марією Миколаївною цілими днями і вечорами проводив упорядкування нагромаджених безцінних скарбів української старовини. У 1900 році був складений і виданий великий том "Каталога музею українських древностей". Багато довелося їздити по Україні і розшукувати нові невідомі експонати.

Дуже велику увагу приділяє Б.Д. Грінченко видавничій справі — 50 книжок для народу неймовірно великим тиражем для того часу — 200 тисяч примірників. І це в умовах жорстокої заборони, коли не дозволялось видавати українські книжки. Одне з найкращих видань чернігівського "серіалу" — це "Кобза" Грабовського. Саме на цей час припадає підготовка і видання тритомної праці (1400 стор.) з українського фольклору .

Після звільнення з Чернігівського земства Б. Грінченко знову опинився у становищі цілковитої службової невизначеності. Але нова робота знайшла його сама. У 1902 році йому запропонували взяти участь у створенні словника української мови, який задумала видавати редакція "Киевской старины". І сім'я Грінченків вирішила відгукнутися на запрошення. Вони переїжджають до Києва.

Матеріальні умови в Києві були набагато кращими. Але це не змінило ні характеру, ні працьовитості Грінченка. Він повністю поринув у роботу над словником, який мав бути

закінчений до першого листопада 1904 року.

Хоч частина словника вже була зібрана, але весь тягар підготовки видання ліг на плечі Бориса і Марії Грінченків. Важко працюючи сім годин в день, героїчний подвиг їх увінчався успіхом. "Словарь української мови" вийшов у світ 1907-1909 рр. у чотирьох томах. Словник містить 68 тисяч українських слів з народної писемної мови, починаючи від Котляревського і до початку ХХ століття. Словник був удостоєний Російською Імператорською Академією Наук другої премії М. І. Костомарова.

Під час перебування у Києві Б. Грінченко не тільки працював над словником, а й займався громадською діяльністю. В 1905-1907 роках його діяльність здебільшого зосередилася навколо організації української преси і товариства "Просвіта".

Донька Грінченків Настя, переїхавши у Київ разом з батьками, вступила до восьмого класу гімназії Дубинської. Вона цікавилась українським національним рухом, перекладала, пробувала писати, захоплювалась музикою. Після закінчення гімназії Настя поїхала у Львів, де записалася на філософський факультет і слухала лекції професорів Грушевського, Колесси, Студинського. Незабутнє враження справила на неї зустріч з Франком. Крім того, вона познайомилася з членами РУП (революційна українська партія), що її повністю захопило. Приїжджаючи додому в Київ, не дивлячись на перевірку, вона привозила підпільну літературу. Вона обрала революційний шлях, ставши активною учасницею соціал-демократичного робітничого руху.

Архівні документи засвідчують її пряму причетність до збройних виступів в роки першої російської революції, в яких вона брала участь зі своїм нареченим. Батьки з розумінням ставилися до революційної діяльності доньки і витратили немало зусиль, щоб звільнити її з в'язниці за станом здоров'я.

На початку 1906 року у Насті розвинувся туберкульоз. Невдовзі Настя Грінченко померла, а вслід за нею і її крихітний син, єдиний внук письменника.

Грінченко тяжко пережив нещастя, у яке потрапила його родина. Він починає хворіти і у вересні 1909 року виїздить разом з дружиною на лікування до Італії. Південне місто Оспедаленні стало його останнім життєвим притулком. 6 травня 1910 р. не стало видатного українського письменника, вченого, освітнього і громадського діяча. Похорони відбулися 9 травня у Києві на Байковій горі.

Постійна адреса: http://ukrlit.org/hrinchenko_borys_dmytrovych